

УДК 378.147:373.3

ТЕТЯНА ДОВГА

Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький, Україна

ІМІДЖЕВІ АКЦЕНТИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Статтю присвячено проблемі професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи в умовах ринкової економіки. Показано роль особистісно-професійного іміджу в підготовці конкурентоспроможного фахівця. Визначено іміджеві акценти в навчально-професійній діяльності студентів. Розкрито зміст понять самоіміджування, самоменеджменту та самоефективності як засобів удосконалення професійного становлення вчителя.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутній учитель, студент, особистісно-професійний імідж, самоіміджування, самоменеджмент, самоефективність.

Постановка проблеми, її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. В умовах інтенсивного розвитку ринкової економіки набуває актуальності підготовка фахівця, здатного віднайти своє місце в суспільстві, пристосуватись до його вимог, пропонувати та вигідно продавати свої товари чи послуги. Професія вчителя незмінно лишається затребуваною на ринку праці, оскільки постійно зростає потреба населення в якісних освітніх послугах. У зв'язку з необхідністю ефективного надання освітніх послуг конструктивно налаштована громадськість вимагає від представників сфери освіти не лише високого рівня професійної підготовки, а й набуття ними персональних ознак самодостатності, самоефективності та конкурентоспроможності,

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми, виділення невирішених її частин. Науковий інтерес до проблеми формування іміджу педагога виявляли Н. Гузій, А. Гончарова, О. Горovenko, Ф. Джалілова, Л. Ковальчук, О. Котова, Т. Кузнецова, Л. Мітіна, Н. Павловська, А. Савостьянова, І. Сви́дeрська, В. Черепанова, О. Щербакова та ін. В роботах цих авторів спостерігаємо звернення до окремих аспектів іміджування та самоіміджування особистості майбутнього фахівця. До вивчення теоретико-практичних засад самоменеджменту звертались М. Гриньова, В. Колпаков, Ю. Комар, Н. Лукашевич, Л. Пермінова, І. Сухова, І. Томашевська, О. Хроленко, О. Штепа. Більшістю авторів цей феномен тлумачиться як засіб розвитку власного творчого потенціалу та побудови

індивідуальної ділової кар'єри. Психологи (А. Бояринцева, Т. Васильєва, М. Гайдар, Т. Гордєєва, Д. Леонтєєв, В. Ромек, О. Шепелєва) розкривають проблему самоефективності з погляду її необхідності для сучасного фахівця.

На наш погляд, залишається малодослідженим іміджевий аспект у професійній підготовці майбутнього вчителя початкової школи, потребують подальшої теоретичної та практичної розробки підходи до формування особисто-професійного іміджу студентів педагогічного ВНЗ.

Метою даної статті є зацентрованість на ролі іміджевої компоненти в професійно-педагогічній підготовці та можливість її реалізації через оволодіння студентами засобами самоіміджування, самоменеджменту та самоефективності на початковому етапі особистісно-професійного становлення майбутнього вчителя початкової школи.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Фахівцеві, що готує себе до роботи в обраній галузі, необхідно цілеспрямовано формувати власний імідж, як основу налагодження конструктивних відносин у майбутній професійній діяльності. Грамотно сформований особистісно-професійний імідж, з одного боку, відображає цілі, які ставить перед собою молода людина, а з іншого – виступає як інструмент досягнення цих цілей.

Цілеспрямована діяльність з формування іміджу називається Іміджуванням. У його процедурі використовується комплекс теоретичних знань з психології, психотерапії, етики, естетики, ортобіотики, конфліктології, медицини і, в той же час, вона спирається на практикоорієнтовані сфери: риторику, пластику, жестику, етикет, косметологію, моду, дизайн одягу і аксесуарів, перукарське мистецтво, боді- та фейсбілдінг тощо.

Самоіміджування – процес побудови особистого іміджу, що володіє заданими властивостями, а також перетворення іміджу, що вже існує, з метою досягнення нових цілей. Навчання прийомів самоіміджування – важлива умова професійного становлення фахівця будь-якої сфери.

Таким чином, для професії вчителя важливе значення має не тільки самоосвітня діяльність з підвищення свого інтелектуального та культурного рівня, й систематична робота з удосконалення свого зовнішнього вигляду – фізичних даних, вербальної та невербальної поведінки, раціонально дібраного гардеробу, відчуття стилю тощо.

Привабливий зовнішній вигляд допомагає людині привернути до себе увагу, створити позитивний образ, показати себе не тільки симпатичною людиною, але й висококласним професіоналом

На думку В. Шепеля, найкраща візитна картка – це наш власний зовнішній вигляд. І в цій справі немає дрібниць, особливо якщо йдеться про одяг. Будь-яка деталь нашого костюма може викликати цілу низку як приємних, так і неприємних асоціацій. Як у розмовному мовленні ми не можемо дозволити собі нецензурні вирази, так і у власному одязі не можна дозволити будь-якій деталі «проговоритися». Наш вигляд повинен говорити про нас лише те, що ми самі хочемо сказати [10].

Українська дослідниця Л. Ковальчук відзначає, що зовнішній вигляд учителя свідчить про ціннісні риси, які в гармонійному поєднанні з педагогічним артистизмом створюють позитивний образ учителя, сприяють формуванню гарного враження й репутації, допомагають проявити себе не тільки привабливою людиною, але й прекрасним педагогом [6, с. 67].

Зовнішня (візуальна) привабливість або візуальність проявляється в здатності вчителя викликати до себе прихильність учнів та дорослих. З зовнішністю вчителя повинні гармонійно поєднуватися багатий внутрішній світ, любов до дітей і турбота про них. Слід завжди пам'ятати, що діти вчать у дорослих людей і, перш за все, в улюбленого вчителя правильно одягатися.

Змістом навчальної дисципліни «Імідж сучасного вчителя», яка викладається майбутнім учителям в Кіровоградському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка (факультет педагогіки і психології, спеціальність «Початкова освіта»), передбачено ознайомлення студентів з такими поняттями, як: мода, стиль,

одяг, аксесуари, ансамбль, костюм, гардероб, дизайн одягу. Також розглядаються питання: функції і стилі одягу, вимоги до зовнішнього вигляду педагога, правила комплектування вчительського гардеробу тощо.

Зокрема, соціально-іміджева функція одягу свідчить про приналежність людини до певної професії, рівень її доходів, етнічне або регіональне походження. Одяг створює умови для самовираження, персоніфікації особистості, допомагає налагодити спілкування з людьми певного кола. В манері одягатися проявляється одне з головних правил: мати гарний вигляд – означає проявляти повагу до людей, що вас оточують. Завдяки одягу, людина самостверджується й набуває в суспільному оточенні певного іміджу.

Неабиякий інтерес у майбутніх педагогів викликає обговорення поняття дрес-коду та необхідності його впровадження в закладах освіти.

Дрес-код (від англ. dress code – кодекс одягу) – це форма одягу, що вимагається під час відвідування певних заходів, в конкретних ситуаціях ділового спілкування, а також є обов'язковою для співробітників деяких організацій, закладів, установ.

Оскільки педагогічна професія вимагає від її представників наявності ділових якостей та, відповідно, дотримання ділового стилю в одязі і спілкуванні, то вважаємо доцільним знайомити майбутніх учителів з правилами дрес-коду освітньої установи.

Так, будь-який одяг повинен відповідати не тільки професійному статусу, а й віку. Одяг, що надмірно обтягує або занадто прозорий, буде виглядати зухвало не тільки в школі, але і в будь-якому іншому місці. В основі гардероба молодої вчительки повинні знаходитися жакети, блейзери, класичні брюки, а також прямі спідниці до середини коліна. Завжди доречними будуть костюми, до яких слід добирати блузки різного крою та елегантні светри. Взуття (туфлі, черевики, напівчобітки) слід підбирати або з невеликим підбором, або взагалі на пласкій підшві.

Радимо майбутнім учителям-жінкам неодмінно придбати сукню-футляр. Не обов'язково вибирати чорний колір. Це може бути будь-який глибокий, насичений і благородний колір, включаючи деякі відтінки червоного – не їдкі й не дуже помітні. Довжина такої сукні визначається індивідуально, однак вона не повинна бути занадто короткою, максимальна відстань від коліна до краю спідниці – одна долоня. У святкові дні таке вбрання можна доповнити брошкою, кулоном або елегантною шийною хусткою. Вчителям (особливо початкової школи) також не варто зловживати біжутерією – це відволікає увагу дітей. Не слід забувати, що помірність у всьому – запорука успіху. Але виглядати стильно і модно педагог просто зобов'язаний.

Разом зі студентами доходимо висновку, що дрес-код у школі зобов'язує дотримуватися правил, прийнятих саме в освітньому співтоваристві, водночас він не є уніформою – не виключає індивідуальності в одязі і не перешкоджає творчому ставленню до своєї зовнішності.

Як і будь-яка людина, сучасний учитель має право на свободу самовираження, можливість залишатися в будь-якій ситуації самим собою, реалізувати власний смак в оформленні зовнішності. Однак у спілкуванні з дітьми, домінуючою функцією якого є виховна, самовираження вчителя неминуче обмежується певними етичними й естетичними нормами. До школи він приходиться вчити і виховувати. Його зачіска, макіяж, костюм сприймаються й оцінюються оточуючими – учнями та колегами, першою чергою, з функціональної точки зору, відповідно до ситуації спілкування [5, с. 66].

До окремих прийомів удосконалення зовнішнього вигляду дослідники відносять, зокрема, такі: фейсбілдинг – створення обличчя з урахуванням усіх супутних чинників; кінетика – тілесне інформування; дизайн одягу – підбір і носіння одягу, використання аксесуарів; володіння словом – риторична оснащеність; флюїдне випромінювання – створення особистісного «біоенергетичного поля»; комунікативна механіка – майстерність спілкування тощо [9, с. 198-199].

Ефективним прийомом самоіміджування вважаємо самопрезентацію. Самопрезентація вчителя (за визн. О. Горovenko) – це процес управління враженням про себе, що виникає у інших людей, через сукупність установок, направлених вчителем на самого себе, за допомогою залучення механізмів соціального сприйняття, пов'язаних із зовнішнім виглядом учителя, його особистісною і комунікативною поведінкою та мовленням, під час якого формується особистісно-професійний імідж учителя [4, с. 8].

Оволодіння прийомами самоіміджування на етапі професійної підготовки відкриває перед майбутніми вчителями необмежені можливості для кар'єрного зростання та націлює їх на професійну успішність.

Ефективним засобом самовдосконалення та досягнення професійного успіху є самоменеджмент, тобто здатність людини до управління власною діяльністю. В книзі «Теорія и практика самоменеджменту» (2002) [7] даний феномен пов'язується з розвитком творчого потенціалу особистості.

Самоменеджмент (від англ. management – управління, організація) – це послідовне й цілеспрямоване використання ефективних методів, прийомів і технологій самореалізації та саморозвитку свого творчого потенціалу. Мета самоменеджменту (за Л. Зайвертом) – максимально використовувати свої можливості, свідомо керувати ходом свого життя (самовизначатись) і долати зовнішні обставини як на роботі, так і в особистому житті.

Н. Лукашевич вважає, що існують певні якості, які відображають можливості особистості до самоуправління. На її думку, «здібності особистості до самоуправління – це синтез якостей, що включає в себе здатність до самопізнання, самовизначення, самоорганізації, самореалізації, самодіяльності, самоконтролю, самооцінки, самонавіювання, саморозвитку, які дозволяють особистості якісно і ефективно управляти собою в різних видах діяльності і спілкування» [7 с. 339].

І. Томашевська розглядає педагогічний самоменеджмент як «цілеспрямоване застосування педагогом найбільш ефективних методів, прийомів та технологій професійного самовдосконалення з метою оптимального використання власного потенціалу, суб'єктивних особливостей та часу». За такого підходу педагогічний самоменеджмент виступає як спосіб систематичної самоорганізації з метою приведення власної особистості у необхідний для творчої професійної діяльності стан, що дозволяє ефективно вдосконалювати професійні якості, створювати системи ціннісних орієнтацій та творчо-педагогічної активності особистості [8, с. 128].

Як інструмент практичної реалізації принципів самоменеджменту, розглянемо прийом самопросування в професії (на прикладі технології «Портфоліо»).

Самопросування (self-branding) передбачає відкрите пред'явлення свідчень своєї компетентності і кваліфікації для того, щоб бути оціненим гідно і завдяки цьому отримати переваги у відборі кандидатів, призначенні на посаду, отриманні заохочення тощо. Засобом реалізації програми самопросування в професії є технологія «Портфоліо», яка дозволить студентам-випускникам завчасно підготуватись до важливого для них етапу – працевлаштування.

У широкому сенсі портфоліо – це впорядкована, грамотно оформлена добірка досягнень ділової особи, зайнятої в будь-якій сфері діяльності.

Портфоліо майбутнього педагога створює цілісну картину його навчально-професійної діяльності; дозволяє фіксувати, накопичувати й оцінювати індивідуальні досягнення особистості в певний період діяльності.

Портфоліо містить: інформацію про автора та документи, що підтверджують його досягнення (резюме, дипломи, грамоти, сертифікати, рекомендаційні листи тощо); відтворює основні напрямки та результати його діяльності: навчання та виробнича практика; участь у творчих та професійних конкурсах, проектах, олімпіадах, наукових конференціях; спортивна, громадська, волонтерська діяльність тощо).

В цілому, портфоліо демонструє зорієнтованість претендента на обрану професійну діяльність, характеризує рівень його інформаційної та професійної культури. Детальне

портфоліо – це перше, про що необхідно подбати здобувачеві робочого місця, оскільки це запорука створення позитивного враження про нього в очах роботодавця, а отже, досить вагомий шанс отримати роботу.

Суттєвий вплив на результативність професійної діяльності й поведінки, успішність кар'єрного просування та професійного розвитку в цілому має психологічний феномен самоефективності.

Поняття самоефективності введено до наукового обігу канадським психологом українського походження Альбертом Бандурою (1977). У загальному розумінні, самоефективність – це заснована на знанні і колишніх переживаннях переконаність людини у своїй здатності досягати бажаного результату. Чим вища самоефективність, тим вищих результатів очікує від себе людина. За допомогою цього поняття можна оцінити наявну у людини можливість усвідомлення своїх здібностей і використання цих здібностей оптимальним чином. Слід відзначити, що А. Бандура вказав на головну функцію успіху – формування самоефективності – сприйняття людиною своєї здатності успішно діяти в тій чи тій ситуації [1].

Групою американських психологів на чолі з М. Шеером і Дж. Маддуксом були виділені види самоефективності відповідно до провідних сфер людської активності – діяльності і спілкування. Самоефективність у діяльності – це уявлення й упевненість людини в тому, що свої знання, вміння, навички, досвід, вироблені раніше в конкретному виді діяльності, вона зможе застосувати в аналогічній діяльності в майбутньому і досягне при цьому успіху. Самоефективність у спілкуванні – це поєднання уявлень людини про те, що вона компетентна в спілкуванні з її впевненістю в тому, що вона зможе бути успішним комунікатором, здатним конструктивно вирішувати комунікативні завдання.

Дослідник М. Гайдар трактує самоефективність як поєднання уявлень людини про свої можливості і здатності до продуктивного здійснення майбутньої діяльності, спілкування та її впевненість у тому, що вона зуміє реалізувати себе в них і досягти очікуваного об'єктивного і суб'єктивного ефекту. Вченим сформульовано поняття особистісної самоефективності, що відображає сприйняття, оцінку і віру людини в ефективність своїх особистісних якостей [3].

Дослідження Т. Васильєвої присвячене проблемі становлення й зміцнення професійної самоефективності як цілісного, динамічного, багатокomпонентного утворення. На думку вченої, саме професійною самоефективністю визначається ступінь наполегливості й настирливості людини в освоєнні, а в подальшому й у виконанні конкретних професійних дій [2].

До уваги студентів пропонується чотири джерела підвищення самоефективності [1]:
Оволодіння майстерністю (робота з власного удосконалення, успішне виконання поставлених завдань зміцнює нашу віру у власні сили).

Соціальне моделювання (приклади успішних людей переконують нас у тому, що наполеглива праця приведе нас до успіху).

Вербальне підкріплення (кожен з нас потребує схвальних відгуків і моральної підтримки від інших людей).

Психічний стан (людина може навчитись піднімати собі настрій та мінімізувати стрес).

Висновки. Отже, ефективність професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи зростає за умови зацентрованості навчально-професійної діяльності студентів на засобах самоімідування, самоменеджменту та самоефективності.

Список використаних джерел

1. Бандура А. Теорія соціального навчання / Альберт Бандура. – СПб. : Евразія, 2000. – 320 с.

2. Васильева Т. И. Динамика профессиональной самоофективности будущего педагога-психолога: Дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Васильева Татьяна Иосифовна. – Москва, 2008. – 264 с.
3. Гайдар М. И. Развитие личностной самоофективности студентов-психологов на этапе вузовского обучения: Дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Гайдар Марк Игоревич. – Воронеж, 2008. – 260 с.
4. Горовенко О. А. Формування особистісно-професійного іміджу вчителя загальноосвітнього навчального закладу засобами самопрезентації: Автореф. дис... канд. пед. наук / О. А. Горовенко; ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – 20 с.
5. Довга Т. Я. Імідж сучасного вчителя: Навч.-мет. посіб. / Т. Я. Довга. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Кіровоград: ПП "Ексклюзив-Систем", 2015. – 146 с.
6. Ковальчук Л. О. Формування іміджу майбутнього вчителя у процесі вивчення педагогічних дисциплін в класичному університеті / Л. О. Ковальчук // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. пед. – 2007. – Вип. 22. – С. 65–74.
7. Лукашевич Н. П. Теория и практика самоменеджмента: Учеб. пособие. – 2-е изд., испр. / Н. П. Лукашевич. – К.: МАУП, 2002. – 360 с.
8. Томашевська І. П. Педагогічний самоменеджмент як передумова ефективної професійної діяльності учителя / І. П. Томашевська // Вісник Черкаського університету: Педагогічні науки: наук. журн. Вип. 145. / Черкас. нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького. – Черкаси: Вид-во Черкас. нац. ун-ту, 2012. – С. 126-129.
9. Ушакова Н. В. Имиджология: Учебное пособие / Н. В. Ушакова, А. Ф. Стрижова. – М.: Издательско-торговая корпорация "Дашков и Ко", 2009. – 280 с.
10. Шепель В. М. Имиджология. Как нравиться людям / В. М. Шепель. – Москва: Народное образование, 2002. – 427 с.

Стаття надійшла до редакції 19.11.2016 р.

ДОВГА Т.

Кировоградский государственный педагогический университет имени Владимира Винниченко, г. Кропивницкий, Украина

ИМИДЖЕВЫЕ АКЦЕНТЫ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Статья посвящена проблеме профессиональной подготовки будущего учителя начальной школы в условиях рыночной экономики. Показана роль личностно-профессионального имиджа в подготовке конкурентоспособного специалиста. Определены имиджевые акценты в учебно-профессиональной деятельности студентов. Раскрыто содержание понятий самоимиджирования, самоменеджмента и самоофективности как средств совершенствования профессионального становления учителя.

***Ключевые слова:** профессиональная подготовка, будущий учитель, студент, личностно-профессиональный имидж, самоимиджирование, самоменеджмент, самоофективность.*

DOVGA T.

Kirovograd State Pedagogical University named by Volodymyr Vynnychenko, Kropivnitsky, Ukraine

IMAGE CONTENT ACCENT IN PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE ELEMENTARY SCHOOL TEACHERS

The article is devoted to the training of future elementary school teacher in a market economy. The role of personal and professional image in preparing competitive specialist. Defined branding emphasis in teaching and professional activity of students. The content of the concepts self-image formation, self-management and self-efficacy, analyzed their positive impact on the professional development of teachers. The self-image formation presented as a process of creation or correcting the teacher's own image. Receptions of self-image are: improvement of the appearance (face-

building, kinetics, fashion design, rhetorical equipment, fluid radiation communicative mechanics); self-presentation.

Self-management is seen as the teacher's ability to manage their own activities, effective use of technology for self-realization and self-development of their creative potential. The self-promotion in the profession is analyzed as a tool of practical implementation of the principles of self-management (for example, technology "Portfolio").

The psychological phenomenon of self-efficacy interpreted as person's belief in their abilities, the potential to achieve the desired result. The sources are increasing self-efficacy: mastery of skills, social modeling, verbal confirmation, psychological condition.

Keywords: *professional training, future teacher, student, personal and professional image, self-image formation, self-managemant, self-efficacy.*